

Feeding and fishing, czyli o popularyzacji i o rekrutacji (II)

Normalna szkoła nienormalna

Szeroka, profesjonalna i terytorialno-autorska popularyzacja nauki to jedynie wstępny element podniesienia jakości kandydatów na naszą uczelnię. Nie mniej ważny jest prestiż samej szkoły wyższej. Ale jak pogodzić zadanie wysokiego prestiżu – czyli jakości absolwentów – z koniecznością demokratyzacji dostępu do studiów?

Wyższe wykształcenie w takich krajach, jak np. Korea czy Francja, już dawno zatriebowało atrybut elitarności i staje się normalnym przedłużeniem wieku przedprodukcyjnego w społeczeństwach coraz bardziej długowiecznych. Powszechność kształcenia prowadzi nieuchronnie do obniżenia jego poziomu; wiedzą o tym wszystkie kraje, które zakończyły już wprowadzanie reformy bolońskiej. Jak zachować konkurencyjność ekonomiczno-kulturową na coraz bardziej zatłoczonej scenie globalnej? Każdy z krajów, według własnego doходу narodowego, nakładów na oświatę, organizację socjalną, tradycje kulturowe i geografie ekonomiczną, wypracował własne rozwiązania, zob. np. referat na XXXV Zjeździe Fizyków Polskich w Warszawie w 2005 roku [1].

W Niemczech i Belgii podstawą systemu edukacji jest solidna 6-letnia szkoła średnia, we Włoszech 5-letnie liceum, a we Francji system elitarnych szkół wyższych, tzw. szkół normalnych. École Normale Supérieure w Paryżu przyjmuje rocznie do klasy „Sciences” 100 studentów, do klasy „Lettres” podobnie. Z tej garstki absolwentów pochodzi większość „inteligencji” – profesorowie wyższych uczelni, prezy-

denci, pisarze narodowi. Z „Ecole Centrale”, również w Paryżu, pochodzi 67% dyrektorów przemysłu francuskiego. Na jedno miejsce w École Centrale przypada nawet kilkuset kandydatów i aby się tam dostać, warto ukończyć dwuletnią „école préparatoire”, prywatną i słono płatną.

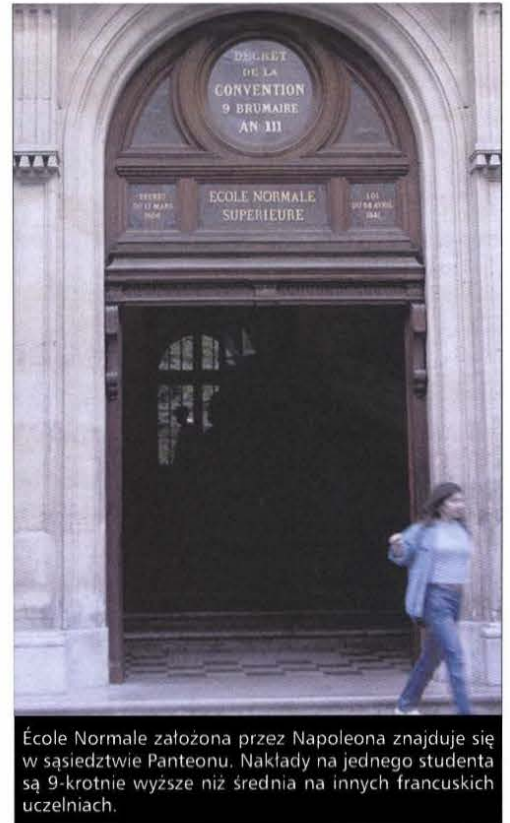
Na czym polega „elitarność” École Normale, oprócz tego, że została założona przez Napoleona? Studenci École są formalnie zapisani na „zwykłe” uczelnie paryskie, a jedynie po południu mają dodatkowe zajęcia z profesorami w École. Dyplom otrzymują z wybranego uniwersytetu, a tylko mała wkładka do tego dyplomu zaświadcza ukończenie ENS. I to ta wkładka otwiera wszystkie bramy do kariery...

Istotną w recepcie „École” jest elitarność (a nie powszechność dostępu), wysokie kryteria selekcji kandydatów, interdyscyplinarność studiów, indywidualny program studiów już od pierwszego semestru, opieka starszych kolegów (doktorantów), no i konieczność utrzymania wysokiej średniej ocen dla otrzymywania stypendium. Samonapędzający się mechanizm wysokiej jakości absolwentów przekłada się na wysoką jakość kandydatów.

Dalekie połowy

Kilka znanych uczelni z Warszawy, Łodzi i Lublina szeroką siecią zagarnia kandydatów z zagranicy – zarówno na studia doktoranckie, magisterskie, jak i na roczne kursy językowowyrównawcze. I nie dotyczy to bynajmniej studentów skłonnych do opłacania wysokiego czesnego, ale głównie szeroko pojętej Polonii. Część z tych akcji jest finansowana przez Senat Rzeczypospolitej, część przez fundusze Unii Europejskiej. Studenci, szczególnie ci zza granicy wschodniej, są silnie motywowani do wydajnej pracy studenckiej i późniejszej badawczej. Toruń przejął tradycję Uniwersytetu Wileńskiego. Czy rodacy z Litwy mają do Torunia preferencyjny tor dostępu? A posiadacze „Karty Polaka” z Białorusi? Tysiące polskich studentów i młodych pracowników nauki korzystało ze stypendium Fundacji Kościuszkowskiej w USA. A czy istnieje Fundacja Mickiewicza?

Okazuje się, że kandydaci z zagranicy natrafiają na spore trudności. Nie dotyczy to tylko konieczności nostryfikacji matury, uzyskania zameldowania i ponoszenia wysokich kosztów utrzymania w Polsce. Najistotniejsza jest (o ile nadal istnieje w systemie rekrutacji 2010/11) bariera prawna, a właściwie informacyjna. Otóż: kandydat ze świadectwem maturalnym uzyskanym za granicą kwalifikowany jest na podstawie wyników egzaminu wstępnego, zgodnie z zasa-

École Normale założona przez Napoleona znajduje się w sąsiedztwie Panteonu. Nakłady na jednego studenta są 9-krotnie wyższe niż średnia na innych francuskich uczelniach.

mi określonymi dla kandydatów ze świadectwem dojrzałości uzyskanym w trybie tzw. starej matury.

Wyniki polskiej „starej matury” w maju 2010 są kandydatowi znane, wyniki matury zagranicznej, np. we Włoszech lipcowej – nie! I stąd bariera administracyjna, a w zasadzie prawna: niestety za błędem informatycznym stoi obowiązująca uchwała Senatu.

Na końcu – cele

Pierwszym, a niestety w większości przypadków głównym celem stawianym w różnego rodzaju działaniach popularyzatorskich jest „zwiększenie zainteresowania studiami”, czytaj: wzrost liczby studentów. Jak stwierdzono ostatnio w jednej z uczelni [2], „korzyści odnoszą nie tylko uczniowie [...] ale również uczelnia, która odnotowała wzrost liczby kandydatów”. Tak jakby celem studiowania Kopernika w Padwie było podniesienie liczby tamtejszych studentów...

Celów w łowieniu ryb jest wiele. Pierwszy to nakarmienie sporej części narybku kaszą lub pęczakiem. Nie jest prawdą, że w społeczeństwie niewykształconym łatwiej się żyje (bo chyba nie „rządzi”?). O ile nawet popularyzacja fizyki nie przysporzy kompletu kandydatów na wydziały „nauk ścisłych” UMK, to może część z widzów na pokazach zostanie dobrymi lekarzami, elektronikami lub budowniczymi autostrad?

Po drugie, dążeniem jest zapełnienie luk intersektorowych polskiej szkoły. W nowej

90

Principes des puissances virtuelles et énergétiques

Si w est un champ de déplacements cinématiquement admissible, si τ est un champ statiquement admissible et si u et σ désignent respectivement la solution exacte du problème élastostatique en déplacements et en contraintes, on a l'encadrement suivant:

$$J(u) \leq J(\sigma) = J(u) \leq J(w), \quad \forall \tau \in \mathcal{D}(V, F), \quad \forall w \in V(u^0) \quad (3-24)$$

$$J(u) = \frac{1}{2} \int_{\Omega} \text{Tr}(\alpha_{ij}(\epsilon_{ij}(w))) \, dV - \int_{\Omega} f_i(x) w_i \, dV - \int_{\partial\Omega} f_i(x) w_i \, dS \quad (3-25)$$

Démonstration.
Compte tenu des résultats obtenus sur les deux principes de minimum, il suffit d'établir l'égalité du milieu. On rappelle les définitions des deux énergies:

$$J(u) = \frac{1}{2} \int_{\Omega} \text{Tr}(C^{-1}(\epsilon) \epsilon) \, dV - \int_{\Omega} f_i(x) u_i \, dV - \int_{\partial\Omega} f_i(x) u_i \, dS$$

$$J(w) = \frac{1}{2} \int_{\Omega} \text{Tr}(\alpha_{ij}(w) \epsilon_{ij}(w)) \, dV - \int_{\Omega} f_i(x) w_i \, dV - \int_{\partial\Omega} f_i(x) w_i \, dS$$

Compte tenu du PPV:

$$\int_{\Omega} \text{Tr}(\alpha_{ij}(u) \epsilon_{ij}(w)) \, dV = \int_{\Omega} f_i(x) w_i \, dV + \int_{\partial\Omega} f_i(x) w_i \, dS + \int_{\partial\Omega} f_i(x) u_i \, dS$$

$\forall w \in V(u^0)$

on a, en remplaçant w par u :

$$J(u) = \frac{1}{2} \int_{\Omega} \text{Tr}(\alpha_{ij}(u) \epsilon_{ij}(u)) \, dV + \int_{\partial\Omega} f_i(x) u_i \, dS$$

$$= \frac{1}{2} \int_{\Omega} \text{Tr}(\alpha_{ij}(u) C^{-1}(\epsilon_{ij}(u))) \, dV + \int_{\partial\Omega} f_i(x) u_i \, dS$$

$$= J(u)$$

D'où l'encadrement annoncé. Enfin, l'avant dernière égalité et le PPV permettent d'obtenir l'expression attendue de $J(u)$ lorsque u est la solution exacte:

$$J(u) = \frac{1}{2} \int_{\Omega} f_i(x) u_i \, dV - \int_{\partial\Omega} f_i(x) u_i \, dS$$

3-8-2 Application à l'encadrement de quantités mécaniques
On peut utiliser les deux principes précédents lorsqu'on ne connaît pas de solution exacte au problème d'élastostatique (cas général), mais que l'on sait que la solution est

- un champ w cinématiquement admissible
- un champ de contraintes τ statiquement admissible.

Program fizyki na II roku École Centrale (na kierunku inżynieria zarządzania) odpowiada poziomowi naszych ostatnich lat studiów lub studiów doktoranckich

➔ podstawie programowej nie ma zagadnień elektromagnetyzmu w liceum ani prawa indukcji w gimnazjum. W podręczniku historii (dobrego wydawnictwa) o Katarzynie Wielkiej napisano jedynie, że była miłośniczką filozofii. Przyszły dziennikarz, adwokat, ekonomista z pełnym przekonaniem będzie mógł twierdzić, że prąd elektryczny wytwarzają krasnoludki, a przyszły inżynier, że rozbiorów Polski dokonały... chrabąszcze majowe. Jedyna szansa, że zapamiętał coś z pokazów i wykładów lat temu kilkadziesiąt.

I wreszcie, zakarmianie, którego zadaniem jest zwabienie tych kilku najlepszych kandydatów, którzy w przyszłości będą tworzyć „intelektualną elitę narodu”, jak to dobrze rozumieją Francuzi, Anglicy, Włosi. Nie chodzi bynajmniej o przyszłych doktorantów czy wykładowców wyłącznie dla UMK. École Normale kształci naukowców i pisarzy dla wszystkich uczelni, najmniej dla własnych potrzeb. We własnym, dobrze rozumianym interesie.

Polskie, nie do końca udane, próby tworzenia szkół wyższych o podwyższonym poziomie nauczania to np. Szkoła Nauk Ścisłych PAN w Warszawie. Uniwersytet Warszawski organizuje interdyscyplinarne studia doktoranckie, ale to już nie ta sama grupa docelowa. Wydziały humanistyczne UMK i kilku innych uczelni stworzyły zaczątek w postaci Międzywydziałowych Studiów Humanistycznych. Brakuje jednak w MISH pewnych drobnych elementów École, jak choćby specjalnych egzaminów wstępnych, wykładów, specjalnej opieki tutorialnej, no i wreszcie specjalnych, choć niezbyt dużych stypendiów motywacyjnych.

Czy „Szkoła Normalna” w Toruniu może cieszyć się taką renomą, jak Scuola Normale w Pizie lub w Paryżu? Na początku na pewno nie! Ale to może nam wyjaśnić angielski dowcip, jak to zrobić, aby trawa była tak wspaniale zielona:

„– Codziennie podlewać i raz w tygodniu kosić.

– A długo tak?

– Nie, tylko przez pierwsze dwieście lat”.

PS Żartobliwy nieco ton artykułu nie powinien przesłonić Czytelnikowi zasadniczego przesłania. Jedną z propozycji MNiSW do nowej ustawy jest wydzielenie uczelni „flagowych”. O ile UJ i UW są w tej kwestii spokojne, a nawet wszystkie drobne uczelnie również, to UMK może znaleźć się na „linii demarkacyjnej”. Tym większy niepokój nie tylko o wyniki naukowe, ale i o jakość nauczania, obiektywnie mierzoną karierami absolwentów.

Tekst i zdjęcia: **Grzegorz Karwasz**

[Prof. dr hab. inż. Grzegorz Karwasz, ekonomista i fizyk z wykształcenia, jest kierownikiem Zakładu Dydaktyki Fizyki UMK.]

Referencje:

[1] G. Karwasz, „Nauczanie fizyki w Europie, i nie tylko”, Referat zaproszony na Sesji Dydaktycznej XXXVIII Zjazdu PTF w Warszawie, <http://dydaktyka.fizyka.umk.pl/xx>

[2] Protokół z sesji poświęconej przyszłości olimpiad przedmiotowych, Wydział Biologii Uniwersytetu Warszawskiego, 24.02.2010, http://www.kgof.edu.pl/media/100224_sesja.pdf